

ART·BOX
EXPERIENCE

Romantyczny Chopin

— WYSTAWA IMMERSYJNA —

KLASY 4-8
SZKOŁY PODSTAWOWEJ

SCENARIUSZ LEKCJI

**DOM BEZ PRĄDU I INTERNETU – CZYLI JAK
WYGLĄDAŁO ŻYCIE CODZIENNE W XIX WIEKU**

TYTUŁ LEKCJI:
**Dom bez prądu i Internetu – czyli jak
wyglądało życie codzienne w XIX wieku**

MIEJSCE: Art Box Experience

GRUPA DOCELOWA: Klasy 4-8 Szkoły Podstawowej

CZAS TRWANIA: ok. 60 minut

FORMA LEKCJI:
opowieść edukacyjna z elementami multimedialnymi oraz praca z kartą pracy

OPIS:

Podczas lekcji uczniowie przeniosą się do epoki Fryderyka Chopina, by lepiej zrozumieć, jak wyglądało życie codzienne w pierwszej połowie XIX wieku. Dowiedzą się, jak urządzano wnętrza domów, jak wyglądał podział obowiązków w rodzinie, jak ubierali się dorośli i dzieci, co jadano na co dzień w mieście i na wsi, a także jak celebrowano wspólne posiłki. Lekcja rozwija wiedzę historyczną i kulturową, pozwala spojrzeć na przeszłość oczami rówieśników słynnego kompozytora.

CELE LEKCJI:

- Rozbudzenie zainteresowania historią i postacią Fryderyka Chopina
- Kształtowanie umiejętności porównywania życia dawniej i dziś
- Uwrażliwienie na zmiany w edukacji, wychowaniu i zabawie na przestrzeni wieków.

CELE LEKCJI (SZCZEGÓŁOWE):

- Uczeń zna podstawowe realia życia codziennego w XIX wieku (na przykładzie rodziny Chopinów)
- Uczeń potrafi opisać typowy dzień domowników w zamożnym, inteligenckim domu
- Uczeń rozpoznaje elementy ubioru dzieci i dorosłych z epoki
- Uczeń wymienia przykładowe potrawy i zwyczaje kulinarne tamtego czasu
- Uczeń porównuje przeszłość z teraźniejszością
- Uczeń potrafi współpracować i prezentować wnioski

KONSPEKT LEKCJI:

1. Wprowadzanie
2. Życie codzienne Fryderyka Chopina
3. Podsumowanie
4. Karta pracy

1

WPROWADZENIE

NARRACJA NAUCZYCIELA:

Moi drodzy! Witajcie w XIX wieku! Dzisiaj zabiorę Was w niezwykłą podróż w czasie – cofniemy się o ponad 200 lat! Znajdujemy się w czasach, kiedy nie było prądu, Internetu, Tik Toka, telefonów ani nawet... łazienki w domu! Ale nie martwcie się – to będzie ciekawa wyprawa. Poznacie życie Fryderyka Chopina, ale nie jako słynnego kompozytora, lecz... chłopca w Waszym wieku. Zapraszam Was do odwiedzin w jego domu, by przekonać się, jak wyglądał jego dzień, w co się ubierał, co jadł i jak spędzał wolny czas.

Mały Frycek urodził się ponad 200 lat temu, w 1810 roku. Mieszkał w dworku w Żelazowej Woli, a później w Warszawie. Jego tata Mikołaj był nauczycielem – uczył dzieci języka francuskiego. A mama? Mama Tekla Justyna z domu Krzyżanowska, była osobą zajmującą się domem i prowadzącą gospodarstwo domowe. Fryderyk miał trzy siostry: starszą Ludwikę oraz młodsze Justynę i Izabellę i Emilię.

(nauczyciel pokazuje obrazki ukazujące rodzinę Fryderyka Chopina)

2

ŻYCIE CODZIENNE FRYDERYKA CHOPINA

NARRACJA NAUCZYCIELA:

O dzieciństwie Fryderyka, o życiu codziennym jego najbliższych, o domowych tradycjach wychowawczych wiemy bardzo niewiele. Nie wiadomo, jaki był jego poród, kto go odbierał, czy ojciec był wówczas w pobliżu. Wiadomo, że był po urodzeniu słaby, o czym świadczy chrzest z wody (W XIX wieku chrzest z wody, zwany również chrztem w niebezpieczeństwie lub chrztem warunkowym, był praktykowany w sytuacjach, gdy istniało poważne zagrożenie życia dziecka i nie było możliwości wezwania księdza do udzielenia chrztu. W takich okolicznościach, chrzest mógł być udzielony przez osobę świecką, najczęściej przez położną lub inną osobę obecną przy narodzinach, poprzez polanie główki dziecka wodą i wypowiedzenie formuły: "Ja ciebie chrzczę w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego"), można więc przypuszczać, że rodzice drżeli na każdą wiadomość o dziecięcych chorobach zakaźnych, które w tamtych czasach, niezależnie od statusu społecznego, dziesiątkowały dzieci i całe rodziny w sposób dla nas dziś niewyobrażalny.

Podstawowym źródłem informacji o tym jak wyglądało dzieciństwo Fryderyka jest jego słynny młodzieńczy Kurier Szafarski – listy do rodziny w Warszawie, sformułowane jako żartobliwa gazетка, wzorowana na Kurierze Warszawskim, „wydawana” podczas wakacyjnego pobytu Fryderyka w Szafarni w ziemi dobrzyńskiej u swojego przyjaciela Dominika Dziewanowskiego.

Przyjrzyjmy się jak wyglądał dom, w którym urodził się Fryderyk Chopin.

Należy przypuszczać, że za czasów Skarbków, Żelazowa Wola składała się z Dworu, Oficyny, Oranżerii i Wozowni. Sam zaś dworek był typowym jak na owe czasy i ten region, budynkiem murowanym postawionym [...] na planie prostokąta, z dwutraktowym układem sieni po środku, kończącym się wejściem do ogrodu. Po obu stronach sieni znajdowały się pokoje domowników, duża sala jadalna, kuchnia, a także spiżarnia, zwana skarbcem. Budynek posiadał wysokie poddasze z facjatami, które mieściło głównie pokoje sypialne. Przypuszczalnie był nakryty typowym dla tego okresu, czterospadowym, łamanym dachem „polskim” o poszycie gontowym”

Do wejścia prowadziła aleja – najczęściej lipowa, kasztanowa lub grabowa – nadająca miejscu uroku i elegancji. Dworek był zorientowany na godzinę jedenastą, co pozwalało słońcu oświetlać go z każdej strony niemal przez cały dzień. Otaczał go rozległy park, sprzyjający spacerom i refleksji. Do dworku wjeżdżało się przez bramę, nad którą widniał herb właścicieli, podkreślający szlachecki rodowód mieszkańców. Dworek był murowany, z białymi ścianami – niebieski kolor zarezerwowany był dla chłopskich chałup.

(M.Wojtylak, Tajemnice dworu w Żelazowej Woli, "Rocznik Mazowiecki", t.XII 2000)

(nauczyciel pokazuje zdjęcie Domu urodzenia Fryderyka Chopina w Żelazowej Woli)

Warto wspomnieć, że Fryderyk Chopin spędził w Żelazowej Woli zaledwie pierwsze pół roku życia. W późniejszych latach chętnie wracał tam z sentymentem. Pierwszą połowę życia spędził w Warszawie – tu zdobywał wykształcenie ogólne i muzyczne, tu też kształtowały się jego cechy charakteru i osobowości oraz ogólna kultura osobista. To właśnie w Warszawie osiągnął dojrzałość. Po wyjeździe z Polski szybko podbił zagraniczne salony swoim talentem, urokiem, intelektem i nienagannymi manierami.

Zastanówmy się teraz jak mógł wyglądać typowy dzień w domu Chopinów.

Dzień w domu Chopinów był starannie uporządkowany i wypełniony obowiązkami, ale nie brakowało też czasu na przyjemności. Rodzina wstawała wcześnie – nie było budzików, więc często to światło dzienne i codzienne rytuały budziły domowników. Dzień rozpoczynał się wspólnym śniadaniem – najczęściej składało się ono z pieczywa, mleka, kawy zbożowej lub herbaty oraz domowego masła i konfitur.

Po śniadaniu dzieci siadały do nauki. Uczono się w domu albo chodzono na lekcje do szkoły – tak jak Fryderyk, który uczęszczał do Liceum Warszawskiego. Jego siostry uczyły się głównie w domu: czytały, pisały, uczyły się języków i gry na instrumencie. W tym czasie dorosłe kobiety zajmowały się domem – szyciem, gotowaniem, doglądaniem służby – a mężczyźni pracowali zawodowo lub prowadzili interesy.

W południe jadano obiad – danie główne było ciepłe i obfite: zupa, mięso, kasza lub ziemniaki, a czasem warzywa z ogrodu. Po obiedzie, jeśli pogoda pozwalała, chodzono na spacer po ogrodzie lub do parku. Mały Fryderyk mógł w tym czasie ćwiczyć na fortepianie – muzyka towarzyszyła jego rodzinie niemal codziennie. Po południu dzieci czasami miały chwilę na zabawę – teatrzyk, gra w sersto lub układanie drewnianych klocków.

Wieczorem przy lampach oliwnych lub świecach cała rodzina zbierała się w salonie. Rozmawiano, czytano na głos książki, grano na instrumentach. Dzień kończył się dość wcześnie – nie było przecież elektrycznego światła, więc ciemność przypominała, że pora na sen.

Taki dzień był spokojny, uporządkowany i pełen codziennych rytuałów. Choć wydaje się odległy, wiele z tych zwyczajów – wspólne posiłki, spacer, wieczorne rozmowy – mogłoby równie dobrze mieć miejsce i dziś, prawda?

A czy wiecie jak ubierały się dzieci i dorośli?

Panowie powszechnie nosili cylindry, w różnych kolorach - głównie czarne, ale także jasne: płowe, białe. W latach 20. XIX wieku zaczęły pojawiać się kaszkiety – okrągłe czapki z daszkiem - początkowo w modzie chłopięcej, lecz z czasem coraz częściej noszone przez mężczyzn do strojów sportowych i podróżnych.

Panie ubierały się lekko oraz jak pisze Stanisław Wasylewski, znawca XIX wieku –

Modnisie żywią się listkami róży i jedzą kwaśne cytryny, aby schudnąć. Wypada być chudą, bladą, melancholijną

Kobiety pokazują długie włosy, zaplatają je w warkocze. Noszą bufiaste rękawy i szale. Okryciem wierzchnim jest najczęściej żakiet o trzech pelerynkach. Dodatkowo często pojawiają się kapelusze ze wstążkami lub proste z ryżowej słomki albo twarzowe budki zawiązywane wstążkami pod szyją.

Mali chłopcy, często nosili ubrania podobne do dziewczynek – długie sukienki i tuniki. Dopiero gdy trochę dorośli, zakładali spodnie, koszule, kamizelki i krótkie marynarki. Na głowie nosili czapki – modne były wtedy cylindry albo kaszkiety, czyli czapki z daszkiem.

Dziewczynki ubierały się w sukienki z falbanami, bufkami przy rękawach i kolorowymi wstążkami. W chłodniejsze dni zakładały płaszczyki, pelerynki i kapelusze. Często miały długie zaplecione warkocze, a na nogach – buciki zapinane na guziki.

Ubrania były szyte ręcznie z bawełny, lnu lub wełny, a te bardziej eleganckie – z jedwabiu. Nie było wtedy ubrań sportowych, dresów ani butów do biegania. Wszystko musiało być starannie dobrane i czyste – to był znak dobrego wychowania.

Najważniejsza cecha ubioru XIX-wiecznego to elegancja nawet na co dzień – nie było ubrań sportowych ani luźnych dresów. Dzieci ubierano starannie, bo to świadczyło o dobrym wychowaniu i pozycji społecznej.

A czy wiecie jak wyglądała nauka w czasach Chopina?

Dzieci w czasach małego Fryderyka nie chodziły do przedszkola ani szkół, tak jak wy dzisiaj. Edukacja odbywała się głównie w domu lub w specjalnych szkołach przeznaczonych dla chłopców. Jedną z nich było Liceum Warszawskie, do którego młody Frycek uczęszczał od jesieni 1823 roku. Jego ojciec, nauczyciel języka francuskiego, dbał o domową edukację syna, organizując dla niego lekcje. Z kolei matka i siostra zaszczepiły w nim miłość do muzyki – to właśnie dzięki nim Fryderyk rozpoczął swoją drogę ku fortepianowi.

Chłopcy uczyli się języków obcych (francuskiego, a czasem także łaciny), matematyki, śpiewu i muzyki. Poznawali również geografię, historię oraz podstawy przyrody. Dziewczynki natomiast częściej przygotowywały się do prowadzenia domu - uczyły się szycia, haftowania, religii, a w zamożniejszych rodzinach także gry na instrumencie.

Lekcje odbywały się za dnia – przy świetle słonecznym lub lampie – a uczniowie pisali gęsimi piórami, które maczali w kałamarzach. Nawet w domowej szkole dużą część dnia poświęcano nauce, ale nie brakowało też czasu na ruch, zabawę i spacer, które sprzyjały koncentracji i dodawały energii na kolejne zajęcia.

Zastanówcie się przez chwilę: co zjedliście dziś na śniadanie? Płatki? Kanapkę? A może jajko na miękko? A jak mogły wyglądać posiłki w czasach Fryderyka?

W czasach Fryderyka Chopina jedzenie przygotowywano zupełnie inaczej niż dziś. Nie było lodówek, kucharek gazowych ani prądu. Gotowano na piecach węglowych lub kaflowych, a wodę trzeba było przynieść ze studni lub pompy. Zakupy robiło się na targu albo u lokalnych dostawców – u piekarza, rzeźnika, mleczarki. Wszystko musiało być świeże, bo nie dało się długo przechowywać żywności.

Śniadania były skromne, ale pożywne. Jadano kasze, chleb z masłem lub serem, mleko, kawę zbożową albo herbatę. Na obiad podawano zupę – np. rosół, barszcz, żur lub kapuśniak – a potem danie mięsne: pieczeń z ziemniakami, kaszą gryczaną albo warzywami z ogrodu. Mięso nie pojawiała się codziennie – było drogie i zarezerwowane na szczególne okazje. Na deser podawano od czasu do czasu kompot, owoce, ciasta drożdżowe lub pierniki.

Kolacja była lekkim posiłkiem: chleb z miodem, zupa mleczna lub warzywna, czasem ciepłe mleko z mącznymi kluskami. Latem jedzono to, co rosło w ogrodzie: jabłka, gruszki, ogórki, śliwki, zioła, które dodawano do potraw. Zimą królowały kiszonki, suszone owoce, wędliny i przetwory – przygotowane wcześniej przez gospodynie.

Nie było przekąsek w paczkach, chipsów ani fast foodu. Wszystko robiono własnoręcznie, a gotowanie zajmowało wiele godzin. Mimo to posiłki były ważnym rytuałem – cała rodzina siadała razem do stołu, rozmawiała i dzieliła się tym, co miała.

3 PODSUMOWANIE

NARRACJA NAUCZYCIELA:

Dzisiejsza lekcja pozwoliła nam przenieść się w XIX wiek i spojrzeć na życie Fryderyka Chopina nie jak na los wielkiego artysty, ale zwykłego chłopca, który dorastał w domu pełnym tradycji, nauki i rodzinnych rytuałów. Poznaliśmy jego codzienność – od porannych posiłków, przez obowiązki szkolne i muzyczne, aż po wspólne wieczory przy świecach. Dowiedzieliśmy się też, jak wyglądał dworek w Żelazowej Woli, jak ubierali się ludzie w tamtych czasach i czym różniły się ich posiłki od naszych. Choć wiele elementów życia było wówczas trudniejszych – brak prądu, lodówek czy wygód, które dziś są dla nas oczywistością – to jednak widać, że wartości takie jak wspólnota, nauka i bliskość rodziny były dla nich bardzo ważne. Fryderyk Chopin, którego znamy dziś jako wielkiego kompozytora, wyrastał więc w atmosferze porządku, pracy, ale też ciepła i radości – i to właśnie ta mieszanka sprawiła, że mógł rozwinąć swój talent.

PRZYKŁADOWE PYTANIA DO UCZNIÓW:

1. Co najbardziej różniło codzienność dzieci w XIX wieku od Waszego życia dzisiaj?
2. Jak myślicie, które zwyczaje rodzinne z czasów Chopina warto byłoby przenieść do współczesności?
3. Czy łatwo byłoby Wam odnaleźć się w świecie bez elektryczności, Internetu i telefonów? Dlaczego tak lub dlaczego nie?

KLASY 4-8 SZKOŁY PODSTAWOWEJ

Romantyczny Chopin

DOM BEZ PRĄDU I INTERNETU – CZYLI JAK
WYGLĄDAŁO ŻYCIE CODZIENNE W XIX WIEKU

Patroni honorowi:

Minister
Edukacji

Prezydent
miasta stołecznego
Warszawy

AMBASSADE
DE FRANCE
EN POLOGNE

*Liberté
Égalité
Fraternité*

INSTITUT
FRANÇAIS
Pologne

1925 — 2025

Partnerzy wystawy:

NARODOWY
INSTYTUT
FRYDERYKA
CHOPINA

ŁAZIENKI
KRÓLEWSKIE

Partner strategiczny

Bank Polski

Patron wystawy:

YAMAHA

Patroni medialni:

E L L E

wyborcza.pl

onet

RMF
CLASSIC

ticketmaster®

Warsaw
Insider

ART BOX
EXPERIENCE

ART·BOX
EXPERIENCE

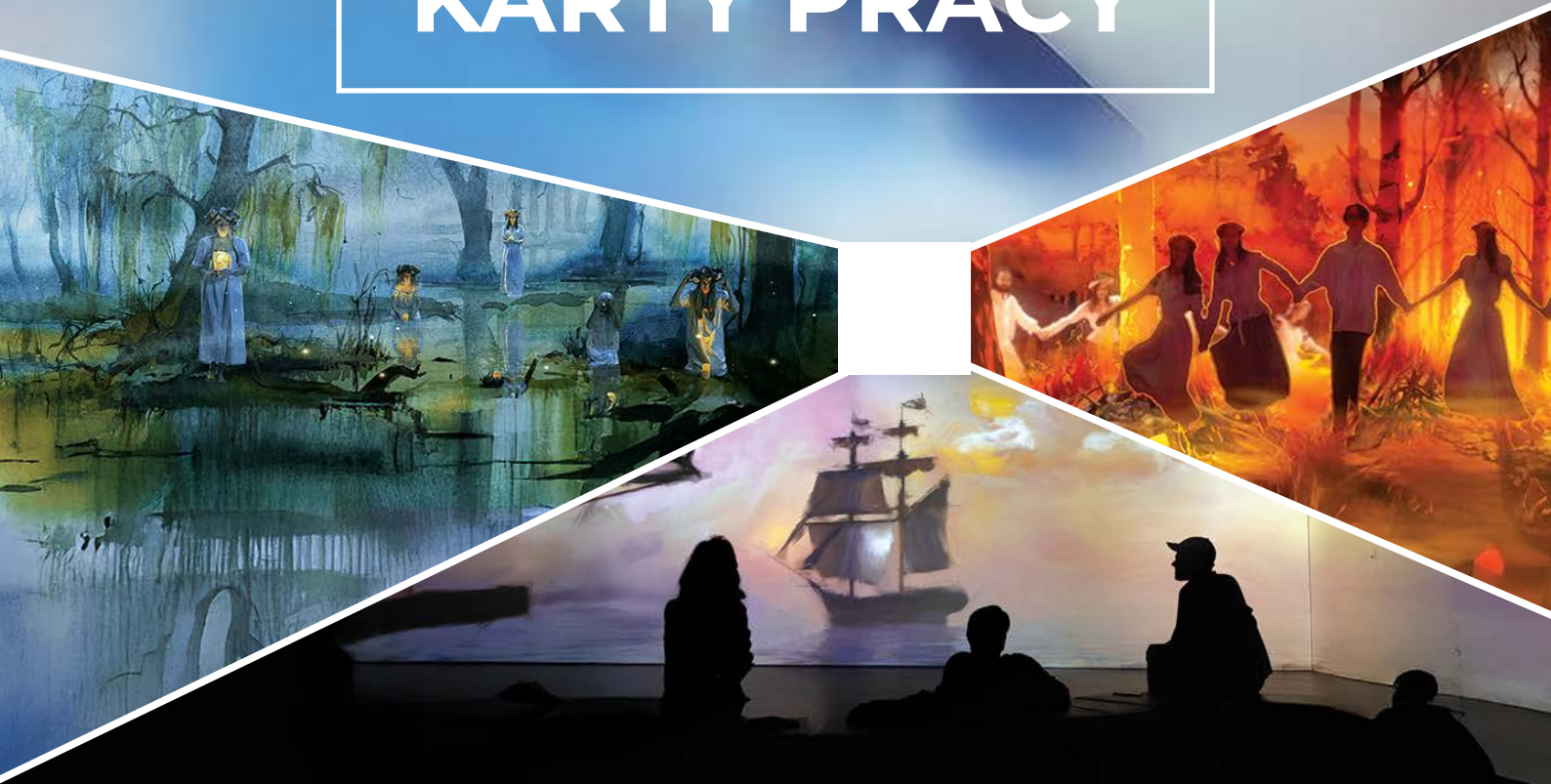
Romantyczny Chopin

— WYSTAWA IMMERSYJNA —

KLASY 4-8
SZKOŁY PODSTAWOWEJ

DOM BEZ PRĄDU I INTERNETU – CZYLI JAK
WYGLĄDAŁO ŻYCIE CODZIENNE W XIX WIEKU

KARTY PRACY

ZADANIE 1

Przygotuj projekt stroju codziennego lub wyjściowego dla Fryderyka Chopina albo jego siostry Ludwiki, uwzględniając modę z początku XIX wieku. Możesz wykorzystać wiadomości zdobyte podczas lekcji. Pamiętaj o detalach takich jak dodatki (np. kapelusze, rękawiczki, biżuteria), obuwie.

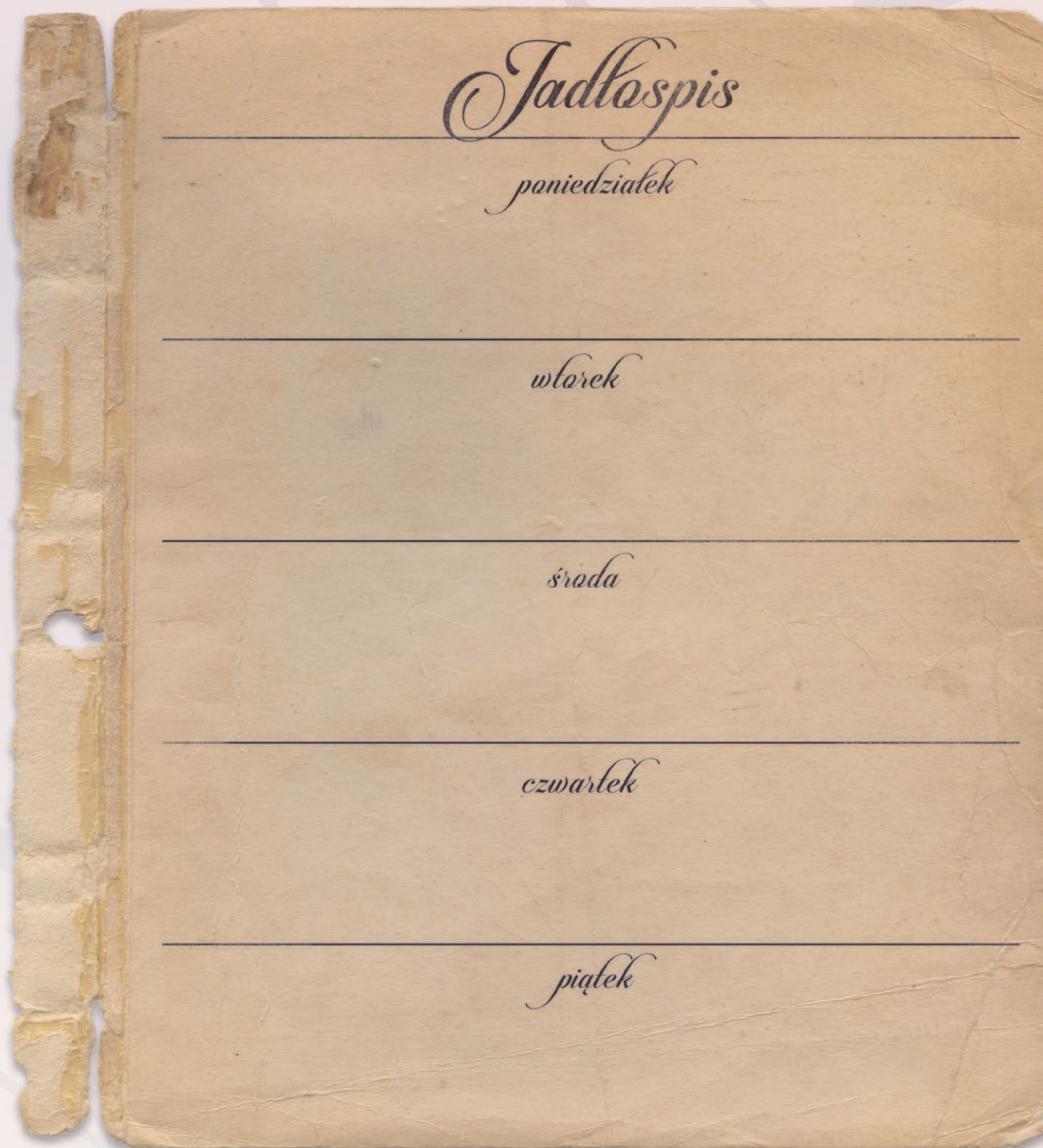
ZADANIE 2

Na podstawie wiedzy o epoce, trybie życia w XIX wieku oraz informacji o rodzinie Chopinów, opracuj przykładowy plan dnia w ich domu. Zastanów się, jak mogło wyglądać życie codzienne w domu mieszczańskim lub szlacheckim w Warszawie około 1820 roku.

Plan dnia

ZADANIE 3

Stwórz jadłospis dla rodziny Chopinów z początku XIX wieku, biorąc pod uwagę kuchnię polską z tego okresu. Zadbaj o realizm historyczny – unikaj produktów, które nie były dostępne w Polsce w tamtych czasach (np. niektórych egzotycznych owoców czy nowoczesnych dań).

ILUSTRACJE DO POKAZANIA UCZNIOM W TRAKCIE LEKCJI:

RYS. 1

ILUSTRACJE DO POKAZANIA UCZNIOM W TRAKCIE LEKCJI:

RYS. 2

RYS. 3

RYS. 4

RYS. 6

RYS. 5

ILUSTRACJE DO POKAZANIA UCZNIOM W TRAKCIE LEKCJI:

RYS. 7

ILUSTRACJE DO POKAZANIA UCZNIOM W TRAKCIE LEKCJI:

RYS. 8

RYS. 9

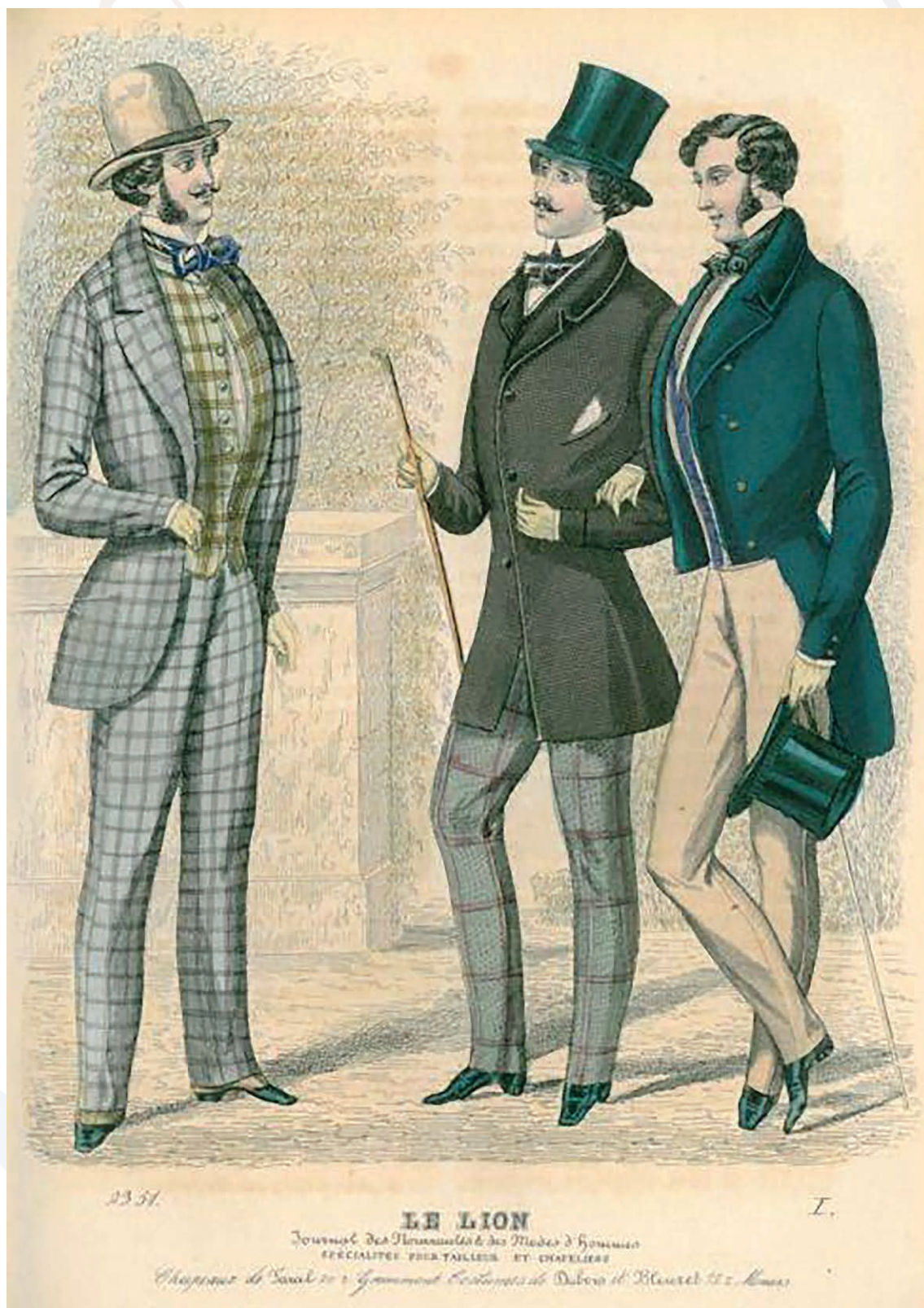
ILUSTRACJE DO POKAZANIA UCZNIOM W TRAKCIE LEKCJI:

ILUSTRACJE DO POKAZANIA UCZNIOM W TRAKCIE LEKCJI:

ILUSTRACJE DO POKAZANIA UCZNIOM W TRAKCIE LEKCJI:

ŹRÓDŁA:

Rys. 1 – Maksymilian Fajans (lit.) według obrazu Ary Scheffera (1847), Portret Fryderyka Chopina z faksymile jego podpisu, litografia, papier, Paryż, ok. 1850., domena publiczna.

Rys. 2 i 3 - Poczta z reprodukcją portretu rodziców Fryderyka Chopina; druk na papierze; Narodowy Instytut Fryderyka Chopina, Robotnicza Spółdzielnia Wydawnicza „Prasa”, Warszawa, 1949.

Rys. 4 - Portret autorstwa Ambrożego Mieroszewskiego; w: Catalogue of Paintings Removed from Poland by the German Occupation Authorities during the Years 1939–1945. Polish Paintings, oprac. Władysław Tomkiewicz, Warszawa: Ministerstwo Kultury i Sztuki, 1950.

Rys. 5 - Portret autorstwa Ambrożego Mieroszewskiego; w: Catalogue of Paintings Removed from Poland by the German Occupation Authorities during the Years 1939–1945. Polish Paintings, oprac. Władysław Tomkiewicz, Warszawa: Ministerstwo Kultury i Sztuki, 1950.

Rys. 6 - Portret Emilii Chopin, domena publiczna.

Rys. 7 - Widok na park w Żelazowej Woli i Muzeum Fryderyka Chopina, fot. Arkadiusz Ziółek/East News

Rys. 8 - Zdjęcie klocków Lego, dostęp ze strony: <https://mojatapeta.pl/fototapety-do-pokoju-chlopiecego/fototapeta-klocki-lego> [dostęp: 22.07.2025].

Rys. 9 - Zdjęcie lalki Labubu, dostęp ze strony: <https://au.popmart.com/products/pop-mart-the-monsters-exciting-macaron-series-plush-pendant-blind-box> [dostęp: 22.07.2025].

Rys. 10 - Ubrania dziecięce od 3 do 13 lat, Tygodnik Mód, 1868, nr 27.

Rys. 11 - Zabawa w chowanego; w: M. Weryho, Gry i zabawy towarzyskie w pokoju i na dworze, Warszawa 1900.

Rys. 12 - Beechey G., Portrait of Two Children, Herbert and Rose, 1844.

Rys. 13 - Magazyn Mód: Dziennik Przyjemnych Wiadomości, R. 17, 1851, nr 20.

Rys. 14 - Magazyn Mód: Dziennik Przyjemnych Wiadomości, R. 17, 1851, nr 20.

PUBLIKACJE

1. Nawrot-Borowska, M., Zabawy i zabawki dziecięce w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku – wybrane problemy z wykorzystaniem grafik z epoki, Zakład Teorii Wychowania i Deontologii Nauczycielskiej, Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.

2. Wojtylak M., Tajemnice dworu w Żelazowej Woli, „Rocznik Mazowiecki”, t. XII 2000

3. Sikorski A., Mysłakowski P., Fryderyk Chopin. Korzenie, Narodowy Instytut Fryderyka Chopina, Warszawa 2010.

4. Wojtkiewicz M., Żelazowa Wola: Dzieje domu Chopina, Narodowy Instytut Fryderyka Chopina, Warszawa 2013.